

Lielbritānija

2017	Q1	Q2	Q3	Q4
IKP pieaugums	0.2 %	0.3 %	0.4 %	0.4 %
2018				
IKP pieaugums	0.2 %			

1.ceturksnis

2018.gads Lielbritānijā ir iesācies ar nedaudz lielāku skaidrību par Brexit procesu turpmākajos divos gados, jo ir panākts progress pārrunās par izstāšanās jautājumiem (īpaši, pilsoņu tiesībām, finanšu saistībām un pārejas periodu no 2019.gada 30.marta līdz 2020.gada 31.decembrim). Pārejas periods nozīmē, ka Lielbritānijai vēl divus gadus būs jāpakļaujas Eiropas Savienības likumdošanai, kamēr Lielbritānija joprojām patur savas “sarkanās līnijas” pārrunās un vēlas izstāties no Eiropas Savienības vienotā tirgus, Muitas savienības un Eiropas Savienības tiesas, piemēram, sākoties ar pārejas periodu Eiropas Savienība piekrita, ka Lielbritānija varēs sākt jaunas tirdzniecības sarunas ar citām valstīm.

Katrā ziņā darbs pie Izstāšanās līguma sagatavošanas vēl nav pabeigts, cerams, ka līdz jūnijai Eiropadomei Eiropas Savienībai izdosies panākt vienošanos ar Apvienoto Karalisti par visiem atlikušajiem izstāšanās jautājumiem (piem. neatrisināts paliek Ziemeļīrijas jautājums). Tai pat laikā panāktais progress ļauj ES 27 valstīm jau izskatīt nākotnes attiecības ar Apvienoto Karalisti un pašlaik tiek apspriests piedāvājums izstrādāt visaptverošu brīvās tirdzniecības līgumu, iespējams, vēl visaptverošāku nekā jebkurš līdz šim noslēgtais starp Eiropas Savienību un trešo valsti. Sākotnējās Eiropas apstriprinātās vadlīnijās atspoguļo arī Latvijai vēlamu pozīciju: tirdzniecība ar precēm un pakalpojumiem, kas iespējami samazina kvantitatīvos ierobežojumus (mērķis ir nodrošināt 0% tarifus).

Lielbritānijas ekonomika kopumā gadu noslēdza ar 1.7% IKP izaugsmi, kas ir nedaudz sliktāk kā bija oficiāli prognozēts. Tikmēr PWC paredz Lielbritānijai 2018.gadā 1.5% IKP izaugsmi. Ekonomisti to saista ar cenu celšanos pakalpojumu sektorā, kas ir sākusi bremsēt britu patērētājus. Par izaugsmes lēno tempu tiek vainota arī inflācija, kura strauji pacēlās kopš Brexi balsojuma (no 0.5 pirms referendumā līdz 3% augstākajā punktā) ir atstājusi iespaidu uz patērētāju reālajiem ienākumiem. Tikmēr arī pirmo reizi ilgākā laika posmā ir nedaudz cēlies bezdarba līmenis, kas līdzšim ir bijis viens no vēsturiski zemākajiem (4.4%). Uzņēmēji Lielbritānijā pēc Lielbritānijas Tirdzniecības kameras vadītāja Dr Adam Marshall vārdiem ir sadalījušies trīs vienlīdzīgās grupās: 1) tie, kuri jau ir veikuši izmaiņas savos uzņēmumos un pēc iespējas gatavoto tos Lielbritānijas izstāšanai no ES 2) tie, kuri piesardzīgi vēro sarunu procesu, bet nekādus soļus nav pieņēmuši 3) tie, kuri neko neplāno un reaģēs uz situāciju, kas tā būs skaidra. Brexit kopumā atstāj iespaidu uz biznesu apetīti investēt un neskaidrība par nākotni ir viens no iemesliem, kāpēc britu ekonomika pašlaik aug lēnāk.

Ekonomisko neskaidrību pastiprina ārvalstu uzņēmumu lēmumi, kuri paziņo par jaunu bāzes vietu atvēršanu Eiropas Savienībā. Piemēram, viens no pasaules

lielākajiem patērētāju produktu ražotājiem pasaulē Unilever 15.martā paziņoja, ka izvēlas Amsterdamu, Nīderlandi nevis Londonu, Lielbritāniju kā savu uzņēmuma galveno bāzes vietu. Kompānijai līdz šim bija divas mājas vietas Amsterdamā un Londonā. Tomēr uzņēmums ir nolēmis visu konsolidēt Amsterdamā, kur uzņēmumam atrodas 55%. Publiski uzņēmuma CEO neuzsver Brexit kā iemeslu bāzes vietas nostiprināšanai Amsterdamā, bet aizkulisēs tiek runāts par lēmuma nozīmīgumu un signālu, kādu tas dod citiem britu un starptautiskajiem biznesiem.

Līdzīgu signālu sniedza 19 lielākie Lielbritānijā strādājošie Japānas uzņēmumi, kuri pēc tikšanās ar premjerministri Terēzu Meju, brīdināja par aiziešanu no Lielbritānijas un sekām uzņēmējiem pēc Brexit. Japānas autoražotāji Nissan, Honda, Toyota, kā arī bankas Nomura, Muzuho, Sumito Mitsui, kas piedalījās tikšanās un ir vieni no lielākajiem investoriem Lielbritānijā, lūdza britu valdību ņemt vērā, ja netiks panākts tirdzniecības līgums starp abām valstīm, Japānas uzņēmumi ir gatavi aiziet no AK tirgus. Šāds lēmums būtu īpaši neizdevīgs Lielbritānijai. Piemēram, Nissan auto ražotnē Sunderland strādā 7000 strādnieku (+ vēl vairāki tūkstoši piegādes ķēdē), kas saražo pusmiljonu automašīnu gadā. 80% Lielbritānijā saražoto auto tiek pārdotas ārvalstīs un sektors bez šaubām ir sniedzis lielu piensumu britu ekonomikai. LIAA pārstāvniecība pēc veiksmīgi noorganizēta seminārā Latvijas vēstniecībā 1.februārī "Latvia as the EU Northern hub", izskata domu par atkārtota pasākuma rīkošanu Japānā uzņēmumiem Brexit kontekstā.

2. ceturksnis

Kopumā G7 valstu vidū Apvienotā Karaliste ir vienīgā ekonomika, kas redzēja palēninājumu izaugsmē laikā no 2016. līdz 2017. gadam, kas norāda uz to, ka ar Brexit saistītā nenoteiktība mazina AK uzņēmējdarbības investīcijas. Šī prognoze turpina savu gaidu un pirmajā ceturksnī reģistrēts zemāks nekā sagaidīts IKP pieaugums (+0.2%), kamēr inflācija bija 2.2% un bezdarbs saglabājas rekordzems 4.2%.

4. ceturksnis

Tuvojoties gada noslēgumam, Apvienotās Karalistes izstāšanās sarunas no Eiropas Savienības jeb "Brexit" ir iegājušas noslēguma fāzē, taču diemžēl bez panāktas un apstiprinātas vienošanās starp AK valdību un Eiropas Savienību. Lai arī ir skaidrs, ka potenciālie rīcības soļi uzņēmējiem un izstāšanās ietekme uz Latvijas uzņēmumiem, investīcijām no AK un tautsaimniecību kopumā būtu detalizēti vērtējama gala vienošanās kontekstā, jau šobrīd ir iespējams identificēt potenciālās riska jomas vai jautājumus, kam uzņēmumiem būtu nepieciešams pievērst papildu uzmanību.

Šie jautājumi tika pārrunāti arī LIAA Apvienotās Karalistes pārstāvniecības organizētajā "Brexit" seminārā 2018.gada 17.decembrī Rīgā.

Kā viens no centrālajiem jautājumiem izceļams muitas noteikumu iespējamā maiņa, paredzot plašu situācijas diapazonu – no relatīvi mazu izmaiņu scenārija vienošanās gadījumā līdz pat ievērojamiem ievadtarifiem (piemēram, pārtikai līdz pat 30% sadārdzinājumam) un muirojamo preču un kravu transporta sastrēgumiem uz Lielbritānijas robežām un ostās pie bez vienošanās scenārija. Pozitīvi vērtējams tas, ka būtiskākās preču eksporta grupas uz AK – kokrūpniecības un metālapstrādes nozaru produkti – jau šobrīd tiek eksportētas uz vairākām tā sauktajām trešajām valstīm, līdz ar to procedurālā ziņā lielām neskaidrībām nevajadzētu būt

novērojamām, taču aktuāli ir tarifu un nodevu apmēri, atkarībā no sarunām, kas vēl ilgs līdz 2019.gada pavasarim.

Papildu būtisks jautājums ir valūtas svārstības un Latvijas uzņēmumu iespējas aizsargāties pret eksporta produktu neadekvātu sadārdzinājumu, pamatojoties tikai uz valūtas svārstībām. Pirmkārt, novērojams, ka banku sniegtie pakalpojumi valūtas kursu fiksācijā tomēr ir nedaudz lētāki un komersantiem pievilcīgāki kā sākumā šķitis. Šis novērots īpaši sadarbībā ar Latvijas kokrūpniekiem, kuri jau aktīvi darbojas AK tirgū. Otrkārt, pozitīva tendence novērojama, ka arvien vairāk Latvijas uzņēmumu ir spējusi noslēgt jaunus sadarbības līgumus Eiro valūtā, tādējādi nosacīti limitējot valūtas kursu svārstību iespējamo ietekmi uz esošo eksporta sadarbību.

Visbeidzot, lai izvairītos un mazinātu gan valūtas gan muitas jautājumu saistītos riskus, gan Lielbritānijas uzņēmumi, gan to Latvijas sadarbības partneri ir uzsākuši izveidot noliktavu krājumus apvienotajā karalistē uz laiku vismaz no 3 līdz 6 mēnešiem, tādējādi paredzot iespēju “pārciest” izstāšanās termiņa laiku un atsākt aktīvu eksportu jau pie jaunas panāktas vienošanās starp Apvienotās Karalistes valdību un Eiropas Savienību. Tāpat, kas būtiski, šķietami novilkās “Brexit” sarunas šobrīd arī nav spēji ietekmējušas mūsu eksporta produktu rādītājus, pēc komersantu sacīta, tā kā liela daļa uzņēmumu pārrunas veic ceturkšņu griezumā un vienošanās par 2019.gada 2. ceturkšņa produktiem (uzreiz pēc “Brexit” vienošanās termiņš) plānots jeb kurā gadījumā uzsākt janvāra noslēgumā/februārī, tādējādi dodot papildu laiku, lai sagaidītu kādu panāktu vienošanos vai cita veida notikumu attīstību.

Starp citiem būtiskiem jautājumiem, kam komersantiem vajadzētu pievērst pastiprinātu uzmanību minami maksājumu sistēmas potenciālās izmaiņas (maksājumu veikšanas laiks un izmaksas, potenciāli AK izstājoties bez vienošanās); brīvā darba spēka kustība (šeit gan paverot arī potenciāli Latvijas uzņēmējiem iespēju piesaistīt papildu darbaspēku no Latvijas diasporas, īpaši laikā, kad vietējais darba tirgus uzskatāms par īpaši piesātinātu); tirgus noteikumu, sertifikāciju un nosacījumu izmaiņas, kas tiktu piemērotas pēc AK individuāla skatījuma un citi jautājumi.

Neraugoties uz to, liela daļa no importējamajiem produktiem Lielbritānijā jeb kurā gadījumā nav vietējo aizstājēj-produktu, līdz ar to paredzams, ka AK vēlēšies saglabāt attiecības gan valstiskā, gan komersantu līmenī, kas tomēr nodrošina pieejamas preces un pakalpojumus par adekvātām cenām. Vēl jo vairāk, lielākā daļa Latvijas komersantu konkurenti produktu grupās tomēr ir no citām Eiropas Savienības valstīm nevis vietējie AK uzņēmumi (kokrūpniecība, metālapstrāde, transports, IT un citi), līdz ar to paredzams, ka lai arī absolūtā konkurētspēja varētu mazināties, relatīvā pret citiem preču un pakalpojumu sniedzējiem varētu saglabāties nemainīga – vērtējot tieši no “Brexit” procesa iespējamajām sekām.

Inžinierzinātnes

Lielbritānijā atrodas vairāk nekā 30 autoražotāji, kuri kopā ražo vairāk nekā 70 transporta līdzekļu modeļus, tieši nodarbinot 186 000 strādniekus, kā arī atbalstot 800 000 darba vietas visā rūpniecības nozarē. Brexit radītās neskaidrības sāk atstāt iespaidu uz investīcijām autonomā, kas ir samazinājušās uz pusi, salīdzinot ar pagājušā gada ceturksni un izsaukušas virkīni paziņojumu no nozares lielākajiem uzņēmumiem. Aprīlī **Jaguar Land Rover** paziņoja par 1000 darba vietu likvidēšanu Lielbritānijā dēļ Brexit neskaidrībām un sliktiem tirdzniecības datiem, kamēr jūnija sākumā kompānija paziņoja, ka pārvietos Land Rover Discovery mašīnas modeļa ražošanu no Anglijas uz savu ražotni Slovākijā. Kompānija gan ir paziņojusi, ka

tuvākajā nākotnē plāno Anglijas ražotnē sākt elektrisko automašīnu ražošanu un pašlaik adoptē rūpnīcu Solihull, Aglijā gaidāmajām pārmaiņām. Jaguar Land Rover nodarbina Lielbritānijā 40.000 darbinieku. Jūlija sākumā **Rolls-Royce** motorražotāji paziņoja par 4000 darba vietu likvidēšanu vidējā menedžmenta pozīcijās, lai turpinātu ietaupījumu plānu. Rolls-Royce nodarbina Lielbritānijā 50.000 darbinieku. Paužot bažas, ka ES noteikumi vairs nebūs piemērojami no 2019. gada marta un paredzama nenoteiktība par muitas procedūrām, **Airbus** apsver iespēju lidmašīnu spārnus vairs nebūvēt britu rūpnīcās, bet izvēlēties ražošanu pārvietot uz Ziemeļameriku, Ķīnu vai kādu citu ES valsti. Airbus Lielbritānijā nodarbina 14 000 cilvēku 25 dažādās Lielbritānijas vietās un atbalsta vairāk nekā 100 000 darbavietu plašākā piegādes ķēdē. Visbeidzot arī **BMW** ir publiski paziņojis, ka kompānija būs spiesta slēgt savas ražotnes Apvienotajā Karalistē, radot risku 8000 darba vietām, ja pēc Brexit komponentu piegāde automašīnām Mini un Rolls-Royce tiks aizturēta dēļ muitas kavēšanās.

Un šie nav vienīgi uzņēmumi, kas pēdējā laikā ir nākuši klajā ar publiskiem paziņojumiem par Brexit iespaidu uz viņu biznesu un kritizējuši notikumu attīstību. The Society of Motor Manufacturers and Traders (SMMT), kas ir viena no lielākajām un ietekmīgākajām Lielbritānijas tirdzniecības asociācijām un pārstāv lielākos uzņēmumus autorūpniecības nozarē, atzīst, ka atrašanās ārpus muitas savienības un vienotā tirgus neizbēgami radīs šķēršļus tirdzniecībai, palielinās birokrātiju un veidos papildus izmaksas tās biedriem. Turklāt 10% strādājošo Lielbritānijas autoražošanas sektorā nāk no Eiropas Savienības valstīm un Lielbritānijās izstāšanās varētu radīt šķēršļus piesaistīt nozarei jaunus talantus, kaitējot AK konkurētspējai un samazinot spēju piesaistīt investīcijas.

Iespējas LV uzņēmumiem: Lielbritānija joprojām paliks interesants tirgus Latvijas uzņēmumiem, kuriem ir kapacitāte saražot produktus pēc specifiskiem kompāniju pieprasījumiem un iekļauties piegādes ķēdēs. Mārtiņš Kokalis no EM ārvalstu investīciju piesaistes nodaļas nesen piedalījās kompānijās Frost & Sullivan pasākumā Londonā "*Intelligent Mobility – New Mobility Business Models and Digital Transformation of the Automotive Industry*" un secināja, ka LV uzņēmumiem ir iespējas nišās, kas saistītas tieši ar smart mobility. Tādi uzņēmumi kā "Pilot Labs", "EO", "Aerones", "Sonarworks", "ApplyIT" var piedāvāt inovatīvus risinājumus UK autoražotājiem, kā arī Latvija var būt pievilcīga, lai testētu risinājumus specifiskā infrastruktūrā (lidostās, ostās). Kaut arī Latvija nevar piedāvāt grandiozas tehnoloģijas britu autoražotājiem, ir skaidrs, ka inženierzinātņu industrija Lielbritānijā piedzīvo pārmaiņas, kuras varētu nākt arī par labu jaunpienācējiem britu tirgū. Latvijas jaunuzņēmumiem ir izsūtīta informācija par iespēju piedāvāt savus risinājumus britu autoražotājiem, piedaloties SMMT iniciatīvē *The Future Mobility Challenge* - <https://www.smmt.co.uk/2018/05/automotive-challenges-tech-community-to-help-shape-future-mobility-with-new-collaboration-opportunities/>.

Atbalsts tehnoloģiju jaunuzņēmumiem Apvienotajā Karalistē

Pirmkārt, AK izveidojusi plašu iespēju loku, lai nodrošinātu finansējuma pieejamību jaunajiem tehnoloģiju uzņēmumiem. Ne tikai privātās bankas ir motivētas no valdības izsniegt aizdevumus, līdzīgi kā citi konvenciālie finansējuma veidi – riska kapitāls, u.tml., bet ir arī dzimnieki inkubatoru un akseleratoru, kas sniedz iespēju uzņēmumiem atrasties tiešā nozares tuvumā (ražošanas klasteros, piemēram, FinTech, farmācija, EdIT, u.c.), kā arī izmantot "sasaiti" ar augstākās izglītības iestādēm un citiem nevalstiskajiem partneriem. Paralēli, līdzīgi kā vietējā tirgū, Lielbritānijā ir

pieejami arī vietējās valdības granti jaunuzņēmumiem to darbības uzsākšanai (25 000 mārciņu aizdevumi ar 6% likmi). Tāpat premjerministres Mejas kundze ir norādījusi, ka vairāk kā 2 miljardi mārciņu līdz 2020.gadam tiks novirzīti projektiem un uzņēmumiem, kas nodarbojas ar pētniecību un augsto tehnoloģiju izstrādi biotehnoloģijās, robotikā un mākslīgā intelekta jomās.

Runājot par konkrētākiem risinājumiem, labs piemērs ir valdības organizācija “Innovate UK”, kas regulāri rīko dažāda veida projektu atlases konkursus uzņēmējiem un pētniecības organizācijām, kur projekta lielums var svārstīties no 0.250 līdz 10 miljoniem mārciņu, ar kopējo budžetu vairāk kā 561 miljonu mārciņu, tādās nozarēs kā jaunajās tehnoloģijās, dzīvības zinātnēs, infrastruktūras attīstības, ražošanas un viedo materiālu jomās. Tāpat dažāda veida atbalsts ir pieejams arī komersantiem – tehnoloģiju jaunuzņēmumiem, kas specifiski vēlas attīstīt savu darbību Londonā vai pēc dažādiem citiem selekcijas/tehnoloģiju veidiem.

Neraugoties uz to, izprotot tirgus lielumu un Londonas kā tehnoloģiju un finanšu nozaru centru, ļoti izplatītas ir arī agrīnas sadarbības formas starp pieredzējušiem nozares uzņēmumiem un jaunuzņēmumiem, pirmajiem veicot iepriekš definētu pasūtījumu ar nodrošinātiem apmaksas nosacījumiem, tādējādi sniedzot iespēju jaunuzņēmumiem ne tikai piegādāt risinājumu, bet arī attīstīt iekšējo kapacitāti. Lielās korporācijas, meklējot inovācijas, izveido arī dzīvības zinātņu, augsto tehnoloģiju, pārtikas un farmācijas nozarēs (“GSK”; “Bayer” un Kembridžas universitātes jaunuzņēmumu habi), kur uzņēmumi veic atklātus konkursus un sagaida jaunuzņēmumu piedāvājumus.

Atevišķi būtu jāpiemin “Foundry Uniliver” platforma, kur lielā korporācija nodrošina informācijas un zināšanu apmaiņas platformu, kā arī attīstības vidi (telpas, informācijas resursos, mentoringu un cits atbalsts) pasaules spēcīgākajiem tehnoloģiskajiem jaunuzņēmumiem, kas, visbiežāk, saistīti ar kādu no “Uniliver” darbības jomām vai pētniecības virzieniem. Līdzīgi arī iepriekšminētā inženierzinātņu un auto industrija nodrošina dažāda veida pasākumus, piemēram, “SMMT Future Mobility Challenge”, kas kalpo kā platforma, lai savestu kopā jaunuzņēmumus un jaunas, konkurētspējīgas idejas ar tādiem nozares flagmaņiem kā “BMW”, “Bosch”, “Jaguar”, “Landrover” un citiem.

Otrkārt, tehnoloģiju jaunuzņēmumiem pieejams arī dažāda veida cits atbalsts, ārpus tieša vai netieša finansējuma vai tiešas sadarbības ar partneri. Lielā mērā tas saistās ar ērtiem informācijas resursiem – tādiem kā “Business is Great”, kur pieejama plaša spektra informācija no darbības uzsākšanas līdz nodokļu likmēm. Kā atsevišķi nozīmīga platforma tehnoloģiju jaunuzņēmumiem minama “Tech.london”. Šis resurss tapis sadarbojoties “IBM”, Londonas pilsētai un investīciju platformai “Gust”. Šeit pieejama informācija, kas paredzēta tieši jaunuzņēmumiem – sākot no pieejamajām kopā strādāšanas telpām, līdz pat atvērtajām mentoru programmām, pieejamajiem konkursiem un tenderiem, biznesa uzsākšanas pamati AK un citi.

Kopumā jāsaprot, ka AK valdība ir ļoti daudz veltījusi resursu, lai pozicionētu AK kā izdevīgu citu valstu uzņēmumiem, pamatojoties, relatīvi zemajās nodokļu likmēs, talantu pieejamības, valsts atbalsta, infrastruktūras un citu jautājumu dēļ.

Līdzīgi kā Latvijā, AK valdība tehnoloģiju jaunuzņēmumu darbiniekiem, kas ir izteikti tirgus līderi un pionieri tieši digitālo tehnoloģiju nozarē, piedāvā arī atvieglotus vīzu nosacījumus, nosacīti līdzīgi kā Latvijā. Neraugoties uz to, process bieži vien var aizņemt līdz pat 16 nedēļām un darbaspēka pieejamība, īpaši “deep-tech” jaunuzņēmumos vēl joprojām ir diskutabls jautājums, tādējādi paverot iespēju ārvalstu uzņēmumiem, strādājot pie vietējā tirgus un pasūtījumiem.

Treškārt, Apvienotā Karaliste arīdzan izcēlusies ar virkni mazāk tradicionālu, taču iedarbīgu atbalsta mehānismu jaunuzņēmumiem. Kā labs piemērs minams interneta pieslēguma atbalsts, kas līdz 2015.gada noslēgumam piedāvāja jaunuzņēmumiem ātra interneta pieslēguma vaučeru programmu, ko izmantoja vairāk kā 50 000 jaunuzņēmumu. Šobrīd, savukārt, AK piedāvā interneta pieslēguma uzlabošanas programmu, kur valdība sniedz atbalstu uzņēmumiem, kas atrodas valsts reģionos, kur interneta ātrums nepārsniedz 2 MB/s.

Tāpat AK valdība veltījusi daudz resursu dažāda veida mentoru programmām. Vienu no šādām programmām piedāvā “Tech City UK”, kas atbalsta programmā “Future Fifty” piedāvā dažāda veida atbalstu, mentoringa pakalpojumus un pieredzes apmaiņu, ne tikai ar valdības institūcijām, bet privāto sektoru. Programmu veiksmīgi izmantojuši tādi agrāk jaunuzņēmumi kā, piemēram, “Just Eat”, “Shazam” un “Skyscanner”. “Tech City” piedāvā arī “Digitālo uzņēmējdarbības akadēmiju”, kur jaunuzņēmumu darbiniekiem tiešsaistē ir gan iespēja sevi pilnveidot ar praktiskām, profesionālām zināšanām, gan iegūt, piemēram, atvieglotus nosacījumus telpu īrei un citiem saistītiem pakalpojumiem. Visbeidzot, tā kā AK ir tradicionāli arī ļoti liberāla un brīva tirgus ekonomika, valdības paspārnē izveidota arī digitāla platforma, kas saved kopā potenciālos mentorus ar partneriem un jaunuzņēmumiem, tādējādi valdībai klasiski aizpildot telpu starp jaunuzņēmumiem un pieredzējušajiem mentoriem/partneriem.

Sagatavojis LIAA pārstāvniecības Lielbritānijā vadītājs G. Rubīns